

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální pedagogiky

Výroční zpráva o řešení
specifického výzkumu pro rok 2015

Využití scénicko-symbolické práce v poradenské praxi
(s akcentem k tématu Holes in Roles)

za KSocP PdF UHK

předkládá Mgr. Gabriela Slaninová, Ph.D.

Výroční zpráva projektu specifického výzkumu na rok 2015 – zakázka č. 2122

Název projektu

Využití scénicko-symbolické práce v poradenské praxi (s akcentem k tématu Holes in Roles)

Specifikace řešitelského týmu

Odpovědný řešitel: Mgr. Gabriela Slaninová

Studenti magisterského studia na PdF UHK: Bc. Lucie Vokálová

Celková částka přidělené dotace: 71 180 Kč

Postup při řešení projektu

Výzkumné téma se zabývá využitím scénicko-symbolické práce v poradenské praxi. Zvláštní zřetel je věnován principům, elementům a metodám Pessa Boyden psychomotorické terapie. Pozornost je soustředěna ke klientele z řad vysokoškolských studentů a v tomto kontextu k období pozdní adolescence.

Zaměřili jsme se na téma mezer v rolích. Zde jsme se teoreticky opírali o koncept Holes in Roles dle Pessa a Boyden-Pesso¹, kteří předpokládají, že dítě přichází na svět s vnitřní znalostí role významných druhých (matky, otce, prarodičů, sourozenců...) a tyto sociální role je bez ohledu na pohlaví schopno převzít a chovat se dle nich. Rovněž jsme podrobili zkoumání tezi, že čím dříve se toto děje, tím více je zasaženo sebepojetí jedince. Zkoumali jsme retrospektivně a ve scénicko-symbolickém prostoru proces tzv. „rodičování“ během dětství a zjišťovali zkušenosti klientů s deficitem v naplňování jejich základních vývojových potřeb. Soustředili jsme se na tendence klientů naplňovat základní potřeby těm významným druhým, kteří se jim jeví jako potřební a s kterými měli soucit. Zjišťovali jsme, jak reflektují domnělou naději, že když vyplní mezeru v roli, významný druhý „dospěje“ a bude konečně schopen uspokojit jejich potřeby. Pozorovali a zkoumali jsme, jak a na čem ulpívají ti, kteří vyplňují mezery v rolích – tedy jaké konkrétní satisfakce nebo obavy a nejistoty je vedou k tomu, že z mezer v rolích mnohdy nejsou ochotni vystoupit, byť je taková investice obtěžuje a často nedovoluje žít svobodně vlastní život a být autonomní. Využívali jsme poznatků z teorie PBSP, vlastní praxe v této metodě a reflexe PBSP terapeutů.

Tento specifický výzkum byl zaměřen na následující dílčí cíle:

- Získání, analýza a interpretace dat o utváření mezer v rolích v kontextu s významnými druhými.
- Získání, analýza a interpretace dat o využití scénicko-symbolické práce v kontextu Pessa Boyden psychomotorické terapie.
- Prostřednictvím kvalitativních metod zjištění výskytu mezer v rolích a s nimi spojenými deficitem v základních potřebách.
- Zjištění mechanismu vzniku mezer v rolích u konkrétních jedinců.
- Zjištění možného kontextu utváření sebepojetí jedince a mezer v rolích.
- Představení specifik PBSP práce, které mohou být efektivní při práci s tématem mezer v rolích.
- Poukázání na možnosti využití principů, elementů a metod scénicko-symbolické práce sociálními pedagogy, jakožto odborníky z řad pomáhajících profesí. Nastínění cesty

¹ Pessa, A. (2006). Filling the Holes in Roles of the Past, with the Right People at the Right Time. Dostupné z <http://www.pbsp.com>

pozitivního působení sociálních pedagogů např. v roli krizového pracovníka, poradce nebo terapeuta při práci s klientem. Motivace pro další praktické vzdělávání jako nezbytné součásti výbavy pomáhajícího pracovníka.

- Začlenění výsledků výzkumného šetření do sylabů předmětů Výchovné poradenství, Krizová intervence, Práce s klientem, Úvod do psychoterapie (teoretické ukotvení a praktický nácvik technik práce s klientem v rovině modelových situací).

Projekt se soustředil na výše uvedené cíle v tomto časovém sledu – viz tab. č. 1.

Tabulka č. 1: Časový harmonogram

březen 2015	vytvoření pracovního týmu, rozdělení zodpovědností za oblasti, výběr a vytvoření metody vhodné pro získání požadovaných údajů
duben 2015	pilotní nasazení zvolené metody, její další specifikace a doplnění na základě potřeby, terénní šetření
květen 2015	analýza získaných dat z rozhovorů, zpracování příspěvků na konferenci ERPA 2015
červen 2015	prezentace závěrů a zkušeností na konferenci ERPA 2015
září – listopad 2015	aplikace získaných námětů do sylabů vybraných předmětů
prosinec 2015	závěrečná zpráva

Na oslovení pomáhajících pracovníků, sběru a analýze dat se nemalou měrou podílela spoluřešitelka Bc. Lucie Vokálová z řad studentů PdF.

Projekt vycházel z obsahové analýzy dostupných pramenů a odborné praxe – především z oblastí poradenství, krizové intervence a psychoterapie. Kritériem výběru respondentů bylo dlouhodobé praktikování metody PBSP a zkušenosti s tématem mezer v rolích. V kontextu vyplňování mezer v rolích a následných deficitů v naplňování základních potřeb byla zvažována Pessu Boyden psychomotorická terapie jako možnost přímé práce s klientem. Důvodem volby tohoto přístupu je zaměření na scénicko-symbolickou práci. V první fázi projektu byli osloveni PBSP terapeuti a byl získán souhlas s výzkumným zpracováním a anonymním publikováním dat. Cílem bylo zjištění výskytu mezer v rolích u klientů z řad pozdních adolescentů, souvislostí mezer v rolích a deficitů v základních vývojových potřebách, dále pak uplatnění a efektivita scénicko-symbolické práce.

Dále byly kladeny nároky na cíl orientovaný do praxe – zjištění možností využití a vlivu Pessu Boyden psychomotorické terapie na změny v oblasti sebepojetí, které je modifikováno ranou zkušeností s vyplňováním mezer v rolích.

Bylo zpracováno osm rozhovorů. V první fázi bylo zjištění zaměřeno na téma mezer v rolích a druhá fáze pak přispěla k objasnění využití principů, elementů a metod scénicko-symbolické práce. Vše s cíleným výstupem pro praxi v PBSP. Jako metody analýzy dat byly zvoleny Spradleyho teorie domén (příspěvek Education in Counselling and in Psychotherapy with an Accent to Scenic Symbolic Work) a interpretativní fenomenologická analýza (příspěvek Education of Counsellors and Therapists for the Work with the Topic of Holes in Roles).

Zpracované téma přineslo zajímavý pohled na teorii základních potřeb a jejich naplňování, podrobněji byla rozpracována teorie mezer v rolích. Pessu Boyden psychomotorická terapie byla nahlížena jako přístup nabízející na symbolické úrovni zpětnou saturaci základních potřeb, možnost vystoupit z mezer v rolích a tím korekci sebepojetí. Tento předpoklad se potvrdil, terapeutická praxe v tomto ohledu jasně ukázala, že PBSP přístup je vhodný pro

práci s mezerami v rolích a vzhledem ke schopnosti této metody, respektive PBSP terapeutů, pracovat s časem s respektem ke kognitivní, emocionální i behaviorální kapacitě klienta, se ukázala PBSP efektivní v déleodobějším časovém horizontu i po ukončení terapeutického procesu.

Shrneme-li stručně Pesso Boyden psychomotorický přístup ke klientovi, vyzdvihneme následující. Největší devízou je symbolický zážitek saturace základních potřeb v rámci interagování s ideálními rodičovskými figurami v průběhu terapeutické struktury. Dochází při něm ke korektivní zkušenosti akceptace všech součástí sebe ideálními rodiči a tím možnosti rozvinutí potenciálu. V případě scénicko-symbolické práce s tématem mezer v rolích je využíváno tzv. filmů (movies). Klientovi je tak umožněna korektivní zkušenost. Sleduje v terapeutickém procesu symbolickou scénu, ve které je významný druhý, o něhož pečoval, jehož základní potřeby naplňoval a s nímž má soucit, v interakci se symbolickými ideálními postavami. Ty naplňují základní vývojové potřeby „potřebného“ významného druhého. Klient zažívá úlevu a uspokojení spojené se zážitkem, že to nemusí dělat on a uvolňuje se jeho dříve vlivem vyplňování mezery v roli blokována receptivita pro symbolické ideální rodiče. Na symbolické úrovni se pak klientovi nabízí zážitek s ideálními rodiči, kteří budou uspokojovat jeho základní vývojové potřeby. Výsledným efektem takového postupu je zaplnění chybějících částí sebepojetí a korekce těch částí, které nebyly akceptovány nebo byly upozaděny příliš ranou investicí do významných druhých. Tento zážitek se ukládá v dlouhodobé paměti klienta a zajišťuje změny v neuronálních strukturách. Stává se tak nedílnou součástí zdravého, úplného a zralejšího sebepojetí jedince.

Výstupem z tohoto výzkumného záměru jsou dva příspěvky: Education in Counselling and in Psychotherapy with an Accent to Scenic Symbolic Work a Education of Counsellors and Therapists for the Work with the Topic of Holes in Roles prezentované na zahraniční konferenci ERPA v červnu 2015.

Tyto příspěvky jsou zpracované jako opora pro rozvojový kurz, který je v plánu realizovat v rámci PC UHK pro studenty a absolventy – kurz bude nabídnut na jaře 2016. Zde bude mj. poukázáno na možnosti využití PBSP v oblasti sociální pedagogiky – zejména pak konceptu základních vývojových potřeb (a jejich saturace vs. vznik deficitů) a teorie mezer v rolích dle PBSP. Dále zde bude podrobněji představen přístup PBSP ke klientovi.

Teorie PBSP, dílčí zjištění a praktické zkušenosti byly dále průběžně (a budou) zařazovány do předmětů Krizová intervence, Práce s klientem, Psychoterapie a Výchovní poradenství – kazuistické semináře, praktický nácvik technik práce s klientem v rovině modelových situací.

Nadále je prohlubována spolupráce s odborníky z praxe (v ČR např. Yvonna Lucká, Luboš Koblí, Jana Herbst, Jan Siřínek, Petra Winnette..., v USA Albert Pesso, Jim Cotton a Robin McInturff, v Holandsku Barbara Fischer-Bartelmann a Lowijs Perquin) kteří dlouhodobě praktikují PBSP a sledují aktuální trendy.

Kontrolovatelné výsledky řešení

Oba kontrolovatelné výsledky projektu SV byly prezentovány v rámci zahraniční konference ERPA International Congresses on Education 2015² - Athény, Řecko, 4. -7. června 2015. Příspěvky budou dle příslibu pořadatelů konference a dle předchozích zkušeností s již takto publikovanými výstupy zařazeny do Procedia – Social and Behavioral Journal (ISSN: 1877-0428 - ELSEVIER) – indexováno v ScienceDirect, Scopus & Thomson Reuters Conference Proceedings (ISI, Web of Science) – s vazbou na RIV. Celé znění příspěvků viz příloha A, B.

² <http://www.erpacongress.com>

Přehled realizovaných výdajů

V souladu s plánovanými výdaji se podařilo pokrýt náklady na realizaci záměru. Rozpočet byl rozplánován na pokrytí tří oblastí – odměny studentů podílejících se na realizaci projektu, další náklady a nutné materiální zabezpečení související se záměrem. Požadovaná částka 69 680 Kč byla navýšena a konečná schválená částka a celkový rozpočet projektu SV byl **71 180** Kč. Do plánu čerpání projektu jsme po úvaze přidali navýšené finance na odbornou literaturu. Čerpání přidělených prostředků vzhledem k plánovanému rozpočtu je uvedeno v tabulce č. 2.

Tabulka č. 2: Přehled čerpání schválených finančních prostředků

		Plánováno	Výdaje
Stipendia	Vokálová	5 000	5 000
Materiálové náklady	Kancelářské potřeby	2 200	17 214
	Odborná literatura	1 500	11 148
Další náklady	Konferenční poplatky + ubytování + stravné	18 760 + 22 680 + 5 040	17 774, 25
Služby	Překlad textu (anglický jazyk)	6 000	5 800
	Zhotovení 2 ks posterů	0	1 148
Cestovné	Letenka	10 000	12 446
Cestovní pojištění		0	264
Kurzové ztráty		0	387, 40
Celkem		71 180	71 181, 65

Zdůvodnění čerpání jednotlivých položek

Stipendium: pro spoluřešitele z řad studentů prezenční formy studia (příprava a realizace projektu, příprava a realizace výzkumného šetření, odborných příspěvků).

Materiálové náklady: kancelářské potřeby byly využity v rámci tvorby a přípravy rozhovorů, přepisu a záznamu. Dále byly využity pro prezentaci výsledků šetření a publikační výstupy. Počítáme s nimi dále pro využití při seminářích v rámci výuky. Odborné publikace jsou tématicky v úzké souvislosti s výzkumným záměrem, metodou přímé práce s klientem a obtížemi, které jsou důsledkem deficitů v naplňování základních vývojových potřeb a vyplňování mezer v rolích, dále pak s analýzou kvalitativních dat.

Další náklady: prostředky na konferenční poplatky, ubytování a stravné byly čerpány v souvislosti s účastí řešitele na zahraniční konferenci ERPA 2015.

Služby: z této položky byl hrazen překlad článku na zahraniční konferenci ERPA 2015 a zhotovení posterů.

Cestovné: úhrada letenky na zahraniční konferenci ERPA 2015.

Přílohy

A příspěvek ... (ERPA 2015)

B příspěvek ... (ERPA 2015)

C výsledná dokumentace o rozpočtu a čerpání prostředků na projekt SV 2015

